

Sini Lahtinen

ROMANIVANHUS KOTIHOIDON ASIAKKAANA
-OPAS KOTIHOIDON HENKILÖKUNNALLE

Vanhustyön koulutusohjelma
2016

ROMANIVANHUS KOTIHOIDON ASIAKKAANA - OPAS KOTIHOIDON HENKILÖKUNNALLE

Lahtinen, Sini
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Vanhustyön koulutusohjelma
Syyskuu 2016
Ohjaaja: Hautala, Päivi-Maria
Sivumäärä: 35
Liitteitä: 4

Asiasanat: romanikulttuuri, kotihoito, asiakaslähtöisyys, vanhustyö, opas

---

Toiminnallisen opinnäytetyön aiheena oli kotihoidon kehittäminen tutkimalla asioita, joita kotihoidossa työskentelevän sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen on hyvä tietää mennessään kotikäynnille romanivanhuksen kotiin. Opinnäytetyössä aineistonkeruun yhteydessä tutkittiin myös asioita, joita romanikulttuurin omaava asiakas toivoisi hoitajan huomioivan tullessaan kotikäynnille. Toiminnallisessa opinnäytetyössä pohdittiin myös seikkoja, joilla varmistettaisiin laadukas ja asiakaslähtöinen palvelu ja palvelutarpeen arviointi romanikulttuurin omaavalle vanhusasiakkaalle. Tutkimuksen osaongelmia oli 1) vähäinen romanikulttuurin tuntemus kotihoidossa, 2) kulttuurin tuomien erityispiirteiden huomioiminen, 3) tasa-arvoisen ja syrjimättömän kohtelun takaaminen ja 4) asiakaslähtöisyyden toteutuminen romaniasiakkailla. Opinnäytetyö tehtiin syksyn 2015 ja kevään 2016 välisenä aikana.

Opinnäytetyön teoreettisina lähtökohtina käsiteltiin romanien historiaa, romanikulttuuria ja siitä nousevia erityispiirteitä. Tässä osuudessa käsiteltiin myös kotihoitoa palveluna, asiakaslähtöisyyden periaatteita ja toteutumista sekä kulttuurista kompetenssia hoitotyössä. Opinnäytetyön lähtökohtien osuus pohjautuu vahvasti kirjallisuuteen romanikulttuurista, sekä ammattikirjallisuuteen.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena tehtiin opaskirja ”Romanivanhus kotihoidon asiakkaana - opas kotihoidon henkilökunnalle”. Oppaaseen oli tarkoitus kerätä tietoja siitä, millaisia piirteitä romanikulttuurissa on, joita kotihoidon työntekijän on hyvä tietää hoitaessaan romanivanhus asiakasta. Oppaaseen oli myös koottu tietoa asioista, joita haastattelujen perusteella nousi esiin niistä asioista, joita romanikulttuurissa elävät toivovat itse kotihoidon työntekijän tietävän. Oppaasta haluttiin tehdä mahdollisimman käytännönläheinen sekä asiakasta että työntekijää palveleva.

Oppaaseen kerättiin tietoa kirjallisuuden ja haastattelujen perusteella asioista, kuten romanivanhuksen palvelutarpeen arvioinnista, sekä päivittäisten toimintojen että sairaanhoidon toteuttamisesta. Oppaaseen tuli myös tietoa kotihoidossa mahdollisesti esiintyvistä erityistilanteista, kuten muistisairaana kohtaamisesta, mielenterveys- ja päihdeongelmista, syrjinnästä, kuolevan asiakkaan kohtaamisesta, sekä uskonnosta ja hengellisyydestä. Lopuksi oppaaseen haluttiin ottaa esille asioita, jotka antavat työkaluja kulttuuriosaamiseen kotihoidon henkilökunnalle. Opas antaa tietoa myös asiakas-keskeisestä työskentelystä, kuntouttavasta työotteesta, osallisuudesta ja haavoittuvuudesta, sekä kulttuurisesta kompetenssista.

ELDERLY ROMA AS HOME CARE CLIENTS – A GUIDE FOR HOME CARE PERSONNEL

Lahtinen, Sini
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Elderly Care
September 2016
Supervisor: Hautala, Päivi-Maria
Number of pages: 35
Appendices: 4

Key words: Roma culture, home care, client-centredness, elderly care, guide

---

The purpose of the thesis was to study topics which a social and health care professional should know when making a home call to an elderly Roma person and what the Roma themselves hoped to be taken into consideration when a nurse makes a home call. The aim was to assess the need for services and to find out how good quality client-centred services could be provided to elderly Roma people. The problems related to the study involved the following things 1) scarce knowledge of the Roma culture from the perspective of home care 2) attention to specific cultural features 3) ensurance of equal and non-discriminatory treatment and 4) implementation of client-centredness among Roma clients. The thesis was carried out by using multiple approaches during autumn 2015 and spring 2016.

The theoretical part of the thesis deals with the history of Roma people, the Roma culture and the specific issues related to the culture. The theoretical part also describes home care as a service, the principles of client-centredness and their implementation in nursing the Roma as well as cultural competence in nursing. The theoretical part relies strongly on literature on the Roma culture and professional literature.

The thesis work resulted in a guide called *Elderly Roma as home care clients – a guide for home care personnel*. The guide was compiled on the basis of literature and interviews. The guide describes those features in Roma culture which a home care worker should know when nursing elderly Roma clients. In addition, the guide includes facts derived from the interviews with the Roma clients on the issues they think the home care workers should know. The aim was to make a practical guide which would serve both the clients and the professionals.

The guide includes information of the need for services among Roma clients and how daily activities and nursing should be carried out. In addition, it provides information of specific situations in home care, for example meeting a Roma person with a memory disease, mental health problems or substance abuse problems. The guide also discusses issues related to religion, spirituality and dying patients. Tools are provided to improve the personnel's cultural competence, to take a client-centred and rehabilitation approach to work as well as participation and vulnerability.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	KEHITTÄMISHANKKEEN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	6
3	TOIMINALLINEN OPINNÄYTETYÖ.....	7
3.1	Opinnäytetyön lähtökohta.....	7
3.2	Porin Perusturva hankekumppanina.....	8
3.3	Kehittämistoimintaan liittyvät kehittämistavat.....	9
3.4	Aineistonkeruun tiedonhankintamenetelmät.....	9
3.5	Työn luotettavuus.....	10
4	KÄSITEMÄÄRITTELY JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	11
4.1	Romanikulttuuri.....	11
4.2	Romanivanhus.....	12
4.2.1	Romanien historia.....	13
4.2.2	Kunniallisuus ja puhtaus.....	17
4.3	Kotihoidon asiakas ja tukipalvelut.....	18
4.3.1	Perusturvan kotihoitopalvelut.....	20
4.3.2	Asiakaslähtöisyys ja kulttuuri.....	21
4.3.3	Kulttuurinen kompetenssi kotihoidossa.....	22
4.3.4	Yhdenvertaisten palvelujen toteutuminen tänä päivänä?.....	22
5	TUOTOS JA TULOS: AINEISTON ANALYYSIA.....	23
5.1	Haastattelujen anti valmiiseen tuotokseen.....	23
5.2	Opas.....	28
5.3	Toiminnallisen opinäytetyön eettinen pohdinta.....	29
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	30
	LÄHTEET.....	32

LIITTEET

Liite 1 Tutkimuslupa

Liite 2 Yhteistyösopimus

Liite 3 Haastattelu lupa lomake

Liite 4 Haastattelu kysymykset

1 JOHDANTO

Romanit ovat perinteinen suomalainen kieli- ja kulttuuri vähemmistö, joka on asunut Suomessa yli 400 vuotta. Suomessa romaneita on arviolta 10 000–12 000. Huolimatta niin kansallisella, kuin eurooppalaisellakin tasolla pyrkimyksistä lisätä romanien osallisuutta, monet romanit kärsivät edelleen syvästä köyhyydestä, yhteiskunnallisesta syrjäytymisestä ja heillä on edelleen ongelmia käyttäessään jopa perusoikeuksiaan. Tämä usein tarkoittaa rajallisia mahdollisuuksia myöskin laadukkaisiin palveluihin. Heidän elämäänsä vaikuttaa tänäkin päivänä alhainen tulotaso, huonommat asumisolot, heikko terveys ja alempi elinajanodote. (Council of the European Union 2014, 2.)

Romanivanhukset ovat kuitenkin viime vuosina alkaneet enenevästi käyttämään yhteiskunnan tarjoamia vanhuspalveluita, kun aikaisemmin vanhat on pyritty hoitamaan suvun kesken. Tähän on luultavasti vaikuttanut romanien hakeutuminen opiskelemaan ja työmarkkinoille ja romaneiden perhekulttuuri onkin muuttunut yhä ydinperhekeskeisemmäksi. (Opetushallitus 2012, 20.)

Myös kotihoidossa on jatkossa enemmän asiakkaina romanivanhuksia. Etnisenä vähemmistönä heillä on oikeus omaan kulttuuriinsa ja kieleensä, kuten myös niiden huomioimiseen palveluja tarjottaessa. Romanivanhusta ja hänen omaisiaan kohtaava työntekijä tarvitsee avukseen asiallista tietoa niin kulttuurista kuin historiastakin. Kotihoidon on kyettävä tarjoamaan palveluja asiakasta osallistavasti ja asiakaslähtöisesti. Asiakkaan tarpeet huomioiva ja niistä lähtevä palvelu on tärkeää erityisesti toisesta kulttuurista tulevalle henkilölle.

Tässä opinnäytetyössä, jossa ikäihmisten kotihoito on kehittämis- ja toimintaympäristönä, esitellään tietoa ja keinoja, joilla romanivanhukselle taataan kulttuuriset erityispiirteet huomioiva laadukas ja asiakaslähtöinen kotihoito. Romanikulttuurissa elävän romanin näkökulma on pyritty ottamaan opinnäytetyön punaiseksi langaksi, jotta palvelu ja työntekijän kohtaaminen ovat aidosti asiakaslähtöistä. On myös tärkeää perehtyä siihen mitä työntekijän on hyvä tietää, kun hän menee romanivanhuksen kotiin.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena on valmistunut opas, joka vastaa tutkimuskysymyksiin (liite 4) ja se on pyritty laatimaan myös mahdollisimman käytännölläheiseksi työntekijälle. Palvelutarpeen arviota tarvitseva romanivanhus saa mahdollisimman osallistavan ja asiakaslähtöisen arvioinnin ja palvelun, kun kotihoidon työntekijällä on tietoa hänen kulttuuristaan ja historiastaan.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää Porin Perusturvan ikäihmisten kotihoitoa luomalla Porin Perusturvan vanhuspalveluihin kotihoidon työntekijöille produkti, eli tuotos, oppaan muodossa, joka palvelee, sekä asiakkaana olevaa romanivanhusta, että hänen luonaan työskentelevää kotihoidon työntekijää. Oppaan tarkoitus on helpottaa työntekijää kohtaamaan erilaisesta kulttuurista tulevaa romaniasiakasta, sekä antaa laadukasta ja asiakaslähtöistä kotihoidon palvelua, joka huomioi kulttuurilliset erityispiirteet romaniasiakkaalle.

Porin Perusturvan vanhuspalvelut käsittää jatkossa kolme lähipalvelualueetta, joissa toimii jokaisessa useampi kotihoidon tiimi. Alueet ovat jatkossa suurempia maantieteellisesti, sekä tiimit isompia. Vaarana voi olla, että jatkuvasti kehittyvien ja muokautuvien toimintamuotojen muuttuessa, kulttuurista nousevat asiat jäävät sivuutettua. Opas pyrkiikin vaikuttamaan näin ollen myös kotihoidon laatuun. Oppaassa on tuotu esille romanikulttuurin keskeisimmät asiat, käsitteet, sekä siinä on lyhyesti käyty läpi romanikulttuurin historia. Lisäksi oppaassa on nostettu esille, joitakin tärkeitä erityistilanteita, kuten muistisairaus, kuolema tai päihde- ja mielenterveysongelmat. Myös syrjintä on otettu oppaassa esiin.

Opas toimii sekä yksittäisten työntekijöiden, myös vastuutyöntekijöiden ja opiskelijoiden apuvälineensä. Oppaasta on hyötyä myös arviokäynnin tekijälle, joka mene arvioimaan romanivanhuksen palveluntarvetta. Opas on koottu toiveista, joita romanikulttuurin edustajat itse toivovat työntekijöiden tietävän. Tämän kaltaista opasta ei ole aiemmin ollut kotihoidon käytössä Porin yhteistoiminta alueella.

3 TOIMINALLINEN OPINNÄYTETYÖ

3.1 Opinnäytetyön lähtökohta

Kulttuuri taustan huomioiminen on saanut kotihoidossa vain vähän huomiota. Oman työ historiani aikana en ole ollut yhdessäkään koulutuksessa, jossa olisi ollut aiheena kulttuurin huomioiminen. Myöskään ammatillisten koulutusten opinnoissa saatu oppi ei välttämättä anna riittävästi tietoa hoitohenkilökunnalle.

Romanivanhus kotihoidon asiakkaana saattaa herättää pelkoa työntekijässä, jos työntekijällä ei ole riittävästi tietoa asiakkaan historiasta, sekä kulttuurista nousevista erityispiirteistä. Meidän voi olla työntekijöinäkin joskus vaikea hyväksyä tai ymmärtää erilaisuutta. Romanikulttuurista tiedetäänkin pääväestön keskuudessa vähän ja usein tieto perustuu kuulopuheisiin. Puhumme tasa-arvon puolesta, mutta monille tasa-arvo merkitsee samanlaisuutta. Pystyäkseen suhtautumaan oikein erilaiseen asiakkaaseen ja hänen kulttuuriinsa, kotihoidon työntekijä tarvitsee asiallista tietoa asiakkaan kulttuurista ja taustasta. Erilaista kulttuuria on helpompi ymmärtää ja ennen kaikkea arvostaa, kun on saanut siitä riittävästi tietoa (Opetushallitus 2012, 6–7).

Romanit ovat asuneet Suomessa lähes 500 vuotta. He ovat etninen vähemmistö, jolla on oma kieli ja kulttuuri. Kuitenkin romaneista kertovaa materiaalia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille on tarjolla vähän. Aiemmin ongelmana onkin osaltaan varmasti ollut myös se, että kyseessä on ollut melko suljettu yhteisö. Yrjö Tähtelä kirjoitti jo yli kolmekymmentä vuotta sitten kirjassa Mustalaismonopoli aiheesta seuraavalla tavalla ”Aivan näihin päiviin saakka tutkijat ovat valittaneet, etteivät mustalaiset päästä valkoisia lähelleen.” (Tähtelä 1984, 7).

Kuitenkin yhä edelleen romanit ovat pitkälti yhteisö, joka kommunikoi kyllä pääväestön kanssa, mutta sosiaaliset suhteet luodaan pääosin ”oman heimon” jäsenten kesken (Roth 2012, 33). Tänä päivänäkin tilanne on sellainen, että sosiaalityön ammattilaisille on julkaistu vain yksi varsinainen opas 2000-luvulla; Vast Vastensa (Romanit.fi www-sivut 2016.) Lisäksi terveydenhuollon ammattilaisille on tarjolla kaksi opasta; Roma-

nipotilas vuodeosastolla (Mertsä Ärling 2010) ja Romani ja terveystalvet (Opetushallitus 2012), joista kumpikaan ei täysin sovellu vanhuspalveluiden kotihoidon työntekijälle oppaaksi.

Vanhusten eriarvoistuminen on lisääntynyt tänä päivänä. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat, ei ainoastaan iäkkäät, vaan myös kotihoidossa asiakkaana olevat erityisryhmät ja vähemmistöt. Iäkäs ihminen on jo syrjäytymisen- ja syrjäntävaarassa ikänsä vuoksi. Romanivanhusten heikompi terveydentila, kulttuurin vaatimat erityispiirteet, sekä luku- ja kirjoitus taidottomuus ovat esimerkkejä siitä, miksi kotihoidon työntekijä tarvitsee tietoa romanikulttuurista. Menojen karsiminen haastaa kotihoitoa laadukkaana kotihoidon ja asiakaslähtöisten palvelujen ylläpitämiseen ja kehittämiseen myös kulttuuritaustaltaan erilaisten vanhusasiakkaiden kohdalla.

3.2 Porin Perusturva hankekumppanina

Opinnäytetyön aloitusvaiheessa syntyi idea hankkeesta. Havaittuani kehitystarpeen romanivanhusten kulttuuriin liittyvien erityispiirteiden vähäisestä tietämyksestä kotihoidon henkilökunnassa, otin yhteyttä Porin Perusturvan vanhuspalveluiden johtajaan Pirjo Rehulaan hankekumppanin saamiseksi. Tutkimusluvan saamisen ja sopimuksen tekemisen merkitys oli tärkeää kehittämishankkeelle tarvittavan tuen ja sitoutumisen kannalta. (Salonen 2013, 17).

Hankekumppanina Porin Perusturvan vanhuspalvelut olivat ensiarvoisen tärkeä juuri kehittämishankkeen toimintaympäristön kannalta, joka kuuluu tämän organisaation alaisuuteen. Yhteydenpito onnistui sujuvasti sähköpostitse ja raportointi sovittiin valmiin tuotoksen valmistuttua, ennen sen julkistamista.

Opinnäytetyön suunnitelman hyväksymisen jälkeen alkoi hankkeen toimeenpano vaihe eli käytäntöön siirtyminen kohti yhdessä sovittua tavoitetta, oppaan valmistamista. Käytännön toteutusvaiheessa korostui erityisesti vastuullisuus ja itsenäisyys, sitkeys ja myös itsensä kehittäminen samalla. Kehittämishankkeen tuloksena syntyy

yleensäkin, jokin konkreettinen tuote, kuten myös tässä tapauksessa opas, jonka tarkoitus on tuottaa tietoa yhteistyökumppanina Porin Perusturvalle, mutta myöskin tekijälle itselleen. (Salonen 2013, 18–19).

3.3 Kehittämistoimintaan liittyvät kehittämistavat

Seuraavilla tutkimuskysymyksillä pyrin vastaamaan kehittämistehtävään. Tiedonhankintamenetelmänä haastattelua käyttämällä pyrin saamaan ongelmiin ratkaisun ja ne ovat myös luonteeltaan sellaisia, jotka olen voinut esittää tutkittaville. Tutkimuskysymykseni tähtäävät aiheen ymmärtämiseen, eikä laadullisessa tutkimuksessa yleensä voidakaan esittää tarkkoja kysymyksiä (Kananen 2015, 55–57.) Haastateltavia oli kolme romanikulttuurin edustajaa. Haastattelukysymykset olivat samat kuin tutkimuskysymykset:

1. Mitä asioita romanivanhus haluaa kotiinsa tulevan hoitajan tietävän ja ottavan huomioon?
2. Mitä hoitajan tulee tietää mennessään romanivanhuksen kotiin?
3. Mitä hoitajan tulee ottaa huomioon, jotta muuttuvan yhteiskunnan ja vanhusväestön määrän voimakkaasti lisääntyessä romanikulttuurin omaavalle vanhukseksi taataan asiakaslähtöinen palvelutarpeen arviointi ja laadukas kotihoito?

3.4 Aineistonkeruun tiedonhankintamenetelmät

Kehittämistehtävään ja tutkimuskysymyksiin olen päätenyt vastaamaan kvalitatiivisella lähestymisotteella. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusote sopii opinnäytetyöhöni sen mahdollistaman kuvailevan ja romanikulttuurin kokonaisvaltaista ymmärtämistä mahdollistavan piirteen kautta. Kvalitatiivinen menetelmän joustavuus sopii myös opinnäytetyöni tutkimukselliseen luonteeseen (Kananen 2015, 70.) Koska tutkimukseni tuotoksena syntyy tutkimusongelmiin ja kysymyksiin vastaava opas, jolla py-

ritään saamaan aikaan muutosta, voidaan laadullisessa tutkimuksessani nähdä toimintatutkimuksen piirteitä (Kananen 2015, 77.) Tämän vuoksi voidaankin todeta, että opinnäytetyöni on monimenetelmäinen. Kehittämishankkeella on käytännön tarve tai ongelma, jota lähdän ratkaisemaan. Kuten haastattelututkimuksen luonteeseen kuuluu, roolini tutkijana on aktiivinen ja pyrin teorian ja käytännön vuorovaikutteisuuteen. (Kananen 2014, 22).

Aineistonkeruu menetelmänä käytin haastattelua. Haastattelin romanikulttuurissa eläviä ihmisiä kerätäkseni aineistoa opinnäytetyöni tutkimuksellista osuutta varten (liite 3). Haastateltavat valikoituivat heidän omaavansa romanikulttuurin perusteella. Heillä siis oli eniten tietoa asiasta. Lisäksi yhdellä haastateltavalla oli vanhempi, joka tarvitsee kotiinsa apuja ja palveluja siellä pärjätäkseen.

Haastattelun muotona käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelu kysymykset (liite 4) ovat samat, joita ovat tutkimuskysymykseni, mutta tein myös tarkentavia kysymyksiä. Haastattelin kaiken kaikkiaan kolmea romanina.

Vastausten, prepositiotason litteroinnin ja huolellisen perehtymisen jälkeen aineiston analysoimiselle jäi mielestäni kuitenkin vain vähän varaa haastattelijan omille tulkinnoille. Näin voidaankin todeta, että aineiston analysointi nousee suoraan aineistosta.

3.5 Työn luotettavuus

Kaikissa kehittämishankkeen vaiheissa tutkijan on tärkeää noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä ja eettisesti hyväksyttävää toimintaotetta. Luotettavuus, rehellisyys, kriittisyys, avoimuus, huolellisuus, tarkkuus ja vastuullisuus ovat arvoja, jotka ohjaavat opinnäytetyön tekijää ja tutkimuksellista prosessia kaikissa sen osa-alueissa suunnitelmasta aina valmiiseen työhön. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan [www](http://www.tutkimuseettinen.fi). sivut 2015.)

Tutkimuksen luotettavuuteen pyrin vaikuttamaan sillä, että haastatteluasetelma oli yhdenvertainen ja ilmapiiri luottamuksellinen. Yhtenä luotettavuutta lisäävänä lähteenä käytin romanihenkilön itsensä tekemää tutkimusta aiheesta ”romanipotilas vuodeosastolla” (Årling 2010).

Tutkimuksen validiteettia varmistin juuri niin, teoreettinen tieto oli lähdekritiikin läpikäynyttä tutkimustietoa. Lisäksi haastateltavat ovat itse henkilöitä, jotka olivat romanikulttuurin jäseniä ja, joilla on hallussaan paljon tietoa ja ymmärrystä tutkittavista asioista. Validiteettiin, eli siihen, että tutkitaan oikeita asioita (Kananen 2015, 343) vaikuttikin oleellisesti menetelmänä haastattelu. Eli tutkimuksen kohde ja käytettävät menetelmät yhdessä jo olemassa olevan tiedon kanssa tekevät tutkimuksen tuloksista luotettavia.

4 KÄSITEMÄÄRITTELY JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS

4.1 Romanikulttuuri

Romanien historia on varmasti ollut vaikuttamassa romanikulttuurin muovaantumiseen ja toisaalta siihen, että he edelleenkin ovat melko suljettu yhteisö. Koska romanien elämää on leimannut toisten kansojen osoittamat vainot, suoranainen välinpitämättömyys, sekä sortaminen, romanikulttuuria voidaan katsoa eri näkökulmasta. On tärkeä perehtyä myös juuriin ja historian tutkittaessa romanikulttuuria. Romanien huomattavasta sopeutumiskyvystä kielii se, kuinka on pystytty selviytymään vaikeista oloista. Myös kulttuurin pitämisestä arvokkaana voimavarana kertoo se, ettei ulkoisista paineista huolimatta (romanin ampumisesta on maksettu palkkioita, romaneita on hirtetty maiden rajoille luotaan työntäväksi varoitukseksi maahan pyrkijöille, romaneja on pidetty orjina ja heidän lapsiaan on myyty huutokaupoissa) olla luovuttu kulttuurista tai yhteisöllisyydestä. (Nordberg 2010, 257.)

Huolimatta voimakkaasta kulttuurin vaalimisesta, elintason nouseminen ja eliniän pidentyminen on tuonut huolta myös romanivanhusten enenevästä yksinäisyydestä. Lisäksi monet romanit ovat huolissaan siitä, miten romanikulttuuri säilyy tulevaisuuden Suomessa. Romanit myös kertovat kokevansa ilmapiirin muutosta, jossa romanikulttuuriin suhtaudutaan entistä aggressiivisemmin. (Rummukainen 2016.) Tällaiset muutokset romanikulttuurissa koetaan romaniyhteisön kannalta kielteisinä (Toivanen 2012, 28).

Romanien perinnepukeutuminen, sekä romanikieli kuuluvat läheisesti romanien identiteettiin. Myös musiikki korostuu romanien kulttuuritoiminnassa (Granqvist 2009, 47). Muuttuvan maailman ja asenteiden vaarana on syrjäyttää romanikulttuurin ja kielten tuomat voimavarat niin yksilöllisellä kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Romanien parissa tehtävän työn ja erilaisten ohjelmien tavoitteena onkin romanikulttuurin, sekä romanikielen säilyminen ja vaaliminen (Ministry of social affairs and health 2014).

4.2 Romanivanhus

Suomen Romaniyhdistyksen RAY:n tuella toteuttaman Vanhat projektin (2005–2008) tulosten mukaan erityisesti romanivanhukset kuuluvat tänä päivänä sosiaalisesti ja taloudellisesti heikoimmin toimeentulevaan väestönosaan. Romanivanhukset ovat lisäksi syrjäytyneet useista julkisista ja kolmannen sektorin palveluista. Romanivanhusten kanssa työskentelevät ammattihenkilöt tarvitsevat tietoa romanien kiertävästä elämän tavasta. Tietoa tarvitaan myös romanikulttuurista, koska iäkkäille romaneille kiertävä elämäntyyli on ollut hyvin yleistä. Selkokiehiset suulliset ja kirjalliset ohjeet on heidän kohdallaan huomioitava lukutaidottomuuden, sekä pääväestöstä poikkeavan suomen kielen takia. (Majaniemin & Viljanen 2008.)

Luku- ja kirjoitustaidottomuuden lisäksi kiertävä asumistyyli kylmissä ja epäterveellisissä oloissa on vaikuttanut myös iäkkäiden romaneiden tämän hetkiseen terveydentilaan. Joidenkin tutkimusten mukaan romanien terveydentila onkin heikompi, sekä elinajanodote lyhempi kuin pääväestöllä. (Törmä, Huotari, Tuokkola & Pitkänen 2014, 87–88.)

Asiointien siirtyminen sähköisemmäksi yhdessä luku- ja kirjoitustaidottomuuden kanssa on romanivanhuksia syrjäyttävä tekijä myös sosiaali- ja terveystalvelujen kohdalla. Kirjalliset hakemukset, päätökset ja hoito-ohjeet ovat tätä päivää. Sekä kotihoidon arviokäynnin tekijän, että jokaisen työntekijän onkin ensiarvoisen tärkeää tiedostaa nämä asiat romanivanhusten kohdalla. (Törmä, Huotari, Tuokkola & Pitkänen 2014, 87–88.)

Romanivanhuksen kanssa työtä tekevän sosiaali- ja terveyden huollon ammattilaisen on lisäksi hyvä tietää romanivanhuksen asemasta yhteisössä, sekä kunniallisuuteen ja puhtauteen liittyvistä säännöistä. Tutkimusta varten toteutetussa haastattelussa romanikulttuurin edustajat toivoivat, että kotihoidon työntekijä tuntisi romanikulttuurin puhtautta ja kunniallisuutta koskevat erityispiirteet.

Vanhat ihmiset ovat romaniyhteisön hierarkiassa kunnioitettuimpia. Alimpana tässä hierarkiassa ovat hedelmällisessä iässä olevat nuoret naiset. Romanien omia termejä käyttäen nuorempien tulee ”kunnioittaa ja hävetä itseään vanhempia ihmisiä”. Vanhuksen kunnioitus näkyikin monissa elämän tilanteissa. Romanivanhus on ensimmäinen ruokailu ja saunomisjärjestyksessä, hänen pyykkinsä pestään erillään ja heitä teitellään puhutellen kuitenkin etunimellä. Romanivanhuksen puhetta ei keskeytetä, eikä hänelle sanota vastaan. Mikäli rakennuksen alakerrassa on romanivanhuksia, nuori romani ei voi mennä yläkertaan loukkaamatta vanhojen kunniaa. Myös vanhojen ihmisten esineisiin suhtaudutaan samanlaisella kunnioituksella. Vanhempia kohtaan osoitetusta kunnioituksesta puhuu voimakkaasti esimerkkinä tervehtiminen: vanhaa ihmistä ei kätellä, sillä ”oma käsi vanhemman kädessä on liian halpa arvoinen”. Vanhoja ns. varjellaan nuorten epäpuhtaudelta. Jos esimerkiksi nainen kulkee romanivanhuksen vaatteen yli, vaate olisi heitettävä käyttökelvottomana pois. (Viljanen 2012, 403–404.)

4.2.1 Romanien historia

Vaikka romanit saivat Suomen kansalaisuuden 1809, matka oli vielä pitkä ja kivinen tie 2000-luvulla. Tässä luvussa olen tietoisesti pyrkinyt tuomaan esille romanien vaiheita Suomen historiassa laajasti. Romanien historia 1800-luvulta tähän päivään pitää sisällään hyvin paljon tärkeitä ja merkityksellisiä vaiheita, joista olen pyrkinyt tuomaan esille tärkeimpiä kohtia lisätäkseen ymmärrystä romanikansaa ja heidän kulttuuriaan kohtaan. Järjestettäessä ja annettaessa romanivanhukselle kotiin annettavia palveluja on hyvin tärkeä ymmärtää romanivanhuksen elämänkaari ja historia. Juuret ovat monelle vanhukselle tärkeä osa identiteettiä ja kuten seuraavaksi tuon esiin, romanivanhuksen historia on voinut olla selviytymistä jo pienestä pitäen.

1860-luvulla Suomen alueella oli n. 1500–2500 kiertävää romania ja niin valtiopäivillä kuin lehdistössäkin käytiin kiivasta keskustelua ”romanien sosiaalisesta, uskonnollisesta ja poliittisesta asemasta, eli ”mustalaisyksymyksestä”. Vaikka Suomessa kiertävien romanien osuus koko väestöstä oli hyvin pieni, romanikansaa pidettiin kuitenkin ongelmallisina; irtolaisina, kerjäläisinä ja rikollisina. Myös heidän kieltään ja kulttuuriaan ajateltiin ongelmana. Suurin osa romaneihin liittyvistä lehtijutuistakin käsittelee rikoksia, mikä loi myös kiilaa romanien ja muiden suomalaisten välille. ”Mustalaisyksymyksen” ratkaisemiseksi asetettiin niin sanottu Wallen komitea (Tervonen 2012, 88–90.) Komitea ehdotti mietinnössään erityisten mustalaisyksymyksen perustamista, joiden tavoite oli ”romanilasten suojele vanhempien mustalaisten vaikutukselta”. Myös komitean saamat ehdotukset mm. romanilasten- ja nuorten huostaan ottamiseksi, hevosten pidon kieltämiseksi, romanien kuljettamiseksi johonkin saareen työleirille, sekä kaikkien romanimpiesten kuohitsemiseksi olivat kuvaavia tuon ajan ajattelulle. (Ollikainen 1995, 70.) 1800-luvulla henkikirjoittautumattomat eli ilman ”kirjoja” elivät joutuivat helposti pidätetyiksi. Suuret nälkävuodet 1867–1868 panivat kymmenet tuhannet suomalaiset liikkeelle leivän hakuun. Vuonna 1883 säädettiin irtolaisasetus. Irtolaisuus yhdistettiin siinä työtä kaihtavaan, siveettömään tai ”pahantapaiseen” elämään. (Pulma 2009, 20).

Vielä 1800-luvulla romanimiehet hankkivat pääosin tulonsa hevoskaupalla, sekä valmistivat erilaisia hevostarvikkeita. Romanimiehet toimivat myös kuohitsijoina, kengittäjinä ja ohjasten punojina, veitsen teroittajina ja olivat mukana peltotöissä. (Tervonen 2012, 104.) Asunnottomat ja maata omistamattomat romanit oppivat selviytymään hankkimalla tulonsa erilaisista lähteistä. Romaninaiset tekivät käsitöitä, sekä osallistuivat maatalous töihin. Myös povaaminen kädestä tai korteista maksua vastaan oli romaninaisten yksi tulonhankkimislähde perimätietona opitun parantamiskeinojen harjoittamisen ohella. Romanikulttuurin edellyttämän puhtauden toteuttaminen ei kiertolaiselämän tyylissä ollut helppoa. Romanikulttuurin edellyttämä puhtaus tarkoitti jatkuvaa pyykin pesua, mikä ei kiertolaisoloissa ollut helppoa. (Tervonen 2012, 100–101.) Kunnat eri puolella Suomea pyrkivät määräämään asetuksia sakkorangaisuksista taloille, jotka majoittivat kiertäviä romaneita (Tervonen 2012, 116).

Romaneiden kurjaan elämäntilanteeseen havahduttiin ja aloitettiin kristillissosiaalinen työ romaneiden parissa. Heitä alettiin sivistää ja valistaa. Tuona aikana sen ajateltiin parhaiten tapahtuvan uskonnollisen heräämisen kautta. Vuosisadan vaihteessa alkoi-kin romaneiden ns. uskonnollinen herääminen. Vuonna 1905 perustettiin Mustalaislähetys, joka järjesti romaneille hengellisiä kokouksia, opinto- ja työkursseja, sekä ompeluseuroja. Romaneilla on aina ollut hyvin vahva usko Jumalaan ja Suomen romaneista kuuluu edelleen 95 % luterilaiseen kirkkoon. Romanit olivat hyvin vastaanottavaisia kristinuskolle. (Lindberg 2012, 147.) Hengellinen herääminen kautta on vaikuttettu myös romanipolitiikan alkamiseen ja jatkumiseen. Suomessa romanipolitiikka on kulkenut käsi kädessä kristillisten vaikutusten rinnalla (Lindberg 2012, 153).

Monet romanit muistavat toista maailmansotaa seuranneet vuosikymmenet vaikeina aikoina, jotka herättävät kipeitä muistoja syrjinnästä ja köyhyydestä. (Tervonen 2012, 168.) Suomi itsenäistyi vuonna 1917 ja itsenäistyminen ja uusi perustuslaki vahvistivat romanien kansalaisuutta. Pääväestö alkoi pikkuhiljaa nähdä romanit Suomen kansalaisina, vaikka he olivat saaneet jo vuonna 1809 virallisesti Suomen kansalaisuuden. Synkin ajanjakso romanien historiassa on toinen maailmansota, jolloin koettiin suurimmat järjestelmälliset vainot. Osa romaneista pakenivat nälkää ja väkivaltaisuuksia, Suomeen jääneiden romanien suhteen kiertää kertomuksia romanien summittaisista surmaamisista (Tervonen 2012, 136–137). Romanit olivat osallistuneet Suomen puolustamiseen talvi- ja jatkosodissa kuten muutkin Suomen kansalaiset (Pulma 2012, 162), mutta osa oli katkeria siitä, että miehet kelpasivat rintamalle, mutta sodan jälkeen väki jäi tyhjin käsin. (Romano mission www- sivut 2016).

1950-luvulla yhä suurempi osa Karjalan evakkoromaneista päätyi Helsingin alueelle. Heidän asuttamisensa oli myös viranomaisille ongelmallista. (Pulma 2012, 155.)

Romanit ajautuivat asumaan kaupunkien reunamien slummialueille. Syntyi myös ns. telttä ja hökkelikylä (Tervonen 2012, 170–171). Huonojen asuinolojen ja taivasalle jääneiden perheiden lapsille viranomaiset tarjosivat huostaanottoja ja perheitä painostettiin laittamaan lapsensa lastenkoteihin. (Tervonen 2012, 174.)

Kaupankäynnin muuttuneiden käytäntöjen ja teollisuuden voimistumisen vuoksi romanien perinteiset ammatit menettivät hiljalleen merkitystään. Vaikeissa oloissa tur-

vauduttiin sosiaaliturvaan ja köyhäin apuun. Tällaiset avustukset eivät kuitenkaan olleet samassa määrin romanien käytettävissä kuin valtaväestön (Tervonen 2012, 176). Myös romanit alkoivat hankkia vähitellen omia asuntoja. Viranomaiset ja naapurit suhtautuvat kielteisesti alueelle muuttaviin ja asunnon saaneisiin romaneihin. Heidän tuloaan pyrittiin estämään sekä häättämään jo asunnon saaneita. (Tervonen 2012, 171.) Huonot asuinolot myös vaikuttivat lasten koulunkäyntiin. Vaikeat kotiolot alkoivat näkyä hitaampana edistyksenä ja koulunkäynnin lopettamisena lopulta (Tervonen 2012, 176).

Romanien yhteiskunnallisesta asemasta nousi jälleen ajankohtainen aihe sodanjälkeisen vuosikymmenen aikana. Romanien asuntotilanne oli yksi syistä, miksi valtioneuvosto asetti vuonna 1953 niin sanotun Mustalan komitean. Wallen komitean tavoin Mustalan komitean piti keskeisenä ratkaisu keinona romanilasten huostaanottoa. Romanit eivät itse kuitenkaan olleet työryhmässä lainkaan mukana (Friman-Korpela 2012, 211). Komitea ehdotti myöskin työsiirtola tapaisten romanikylien perustamista. (Tervonen 2012, 190–191.) Positiivinen seuraus oli kuitenkin komitean toiminnasta se, että valtioneuvosto perusti Mustalaisasiain neuvottelukunnan vuonna 1956, jonka tehtävä oli edistää romanien elinoloja ja koulutustasoa (Tervonen 2012, 191). Tänä päivänä se toimii osana Sosiaali- ja terveysministeriötä ja on nimellä Romaniasiain neuvottelukunta.

1970-luvun lopulla lähes jokaisella romaniperheellä oli jonkinmoinen oma asunto. Romanit kehittivät myös uusia tulonlähteitä, kuten siirtymällä hevoskaupasta autokauppaan. Kiertämisen loppuminen muutti suhteita myös pääväestöön, joiden avusta ei enää oltu riippuvaisia. Nyt yksittäisten ihmisten kielteinen suhtautuminen kiertäviin romaneihin oli saanut erilaisen muodon. Rakenteellinen syrjintä alkoi näkyä työpaikoilla, kouluissa ja viranomaisten kanssa asioidessaan. Vaikka kiertämisen loputtua romanilapset pystyivät aloittamaan säännöllisen koulunkäynnin ensimmäistä kertaa, omanpaikan löytyminen vaikeiden lapsuus ja nuoruus vuosien jälkeen oli vaikeaa monille. (Tervonen 2010, 192–193.) 1970–1980-luvuilla huomio kiinnittyi romaniväestön koulutukseen ja työllisyyteen. Myös romanikulttuuri ja kieli nousivat hiljalleen osaksi romanipoliittisia tavoitteita (Friman-Korpela 2012, 222–223.) Romanipoliittikan lisääntynyt kansainvälistyminen ja ihmisoikeuspolitiikan kehittyminen nostivat

Suomessa neuvottelukunta- järjestelmän kansainväliseksi vientituotteeksi. 2000-luvulle siirryttäessä romaniväestön hankala asema oli noussut esiin kaikissa merkittävimmissä ihmisoikeusfoorumeissa. (Friman-Korpela 2012, 235).

4.2.2 Kunniallisuus ja puhtaus

Romanikulttuurin keskeisiä käsitteitä ovat: puhdas, likainen, kunnioitus ja kunnioittaminen, sekä häpeä ja häpeäminen. Käsitteiden sisältöä ei voi kuitenkaan verrata pääväestön arkipuheessa esiintyviin vastaaviin sanoihin. Kulttuurin peruspilari onkin puhtauden ja kunniallisuuden säilyttäminen ja ne ovat myös romaneiden tapa ilmaista identiteettiään. Vain erityistilanteissa tai yhteisestä sopimuksesta näistä periaatteista voidaan poiketa. Vaikka romanit eivät vaadikaan näiden sääntöjen noudattamista ”ulkopuolisilta”, niiden rikkominen aiheuttaa kuitenkin monesti epämiellyttäviä ja kiusallisia, niin henkilökohtaisia, kuin sosiaalisiaakin tilanteita. Käsitteet liittyvät, sekä konkreettiseen puhtauteen, mutta myös ns. henkiseen puhtauteen, kuten siveyteen. Kunniallisuutta ylläpidetään pitämällä erillään likainen ja puhdas esine, tila tai toiminta. (Viljanen, Hagert & Blomerus 2007, 460–461.)

Ajatus ihmisruumiin epäpuhtaasta alaosasta sekä puhtaasta yläruumiista saavat aikaan asioiden jaottelun käsitteisiin puhdas ja likainen. Tämä jaottelu on kaikkien romaneiden tiedossa ja kontrolloitu. Tällainen ihmisruumiin jaottelu puhtaaseen ja likaiseen näkyy myös vaatteiden, liinavaatteiden, esineiden, tilojen ja huonekalujen jaottelussa näihin kategorioihin. Esimerkiksi esine, joka on välittömässä tai välillisissä kosketuksissa ihmisen ruumiin yläosan kanssa, kuten ruoka ja ruokailuastiat tiskaamattomanakin, on puhdas esine. Likainen on taas esine/tila, joka on välittömässä tai välillisessä kosketuksessa ihmisruumiin alaosan kanssa, kuten kengät, alusvaatteet ja WC. Jos puhtaaseen kategoriaan kuuluva esine tai tila on ” sotkettu” se on likainen. Epäpuhtaus voi näin välittyä puhtaaseen, paitsi välittömän, myös välillisen kosketuksen kautta. Tästä esimerkkinä tuolille asetettu ruokakassi tai keittiössä käynti alusvaatteisillaan. Esimerkissä puhdas ruoka saastuu tuolilla, joka on kontaktissa alaruumiin kanssa, ja on se yleensä nyt myös syötäväksi kelpaamatonta. (Viljanen, Hagert & Blomerus 2007 460–461.)

Myös pyykin lajittelu noudattaa tällaista jaottelua. Pyykkiä ripustettaessa kuivumaan on myös sääntöjä; Vanhojen ihmisten näkyville, ei laiteta nuorten ihmisten vaatteita kuivumaan, eikä yleisiin tiloihin alusvaatteita. (Viljanen 2012, 397.) Tilana puhdas paikka on keittiö. Siellä pestään astioiden lisäksi pöytäliinat, koska pöytäliinat kuuluvat puhtaiden kategoriaan, myös likaantuneinkin. (Viljanen 2012, 398.)

Kunnioittavaan ja häveliäiseen käytökseen kuuluu myös käyttäytyminen ikäkategorialleen soveliaasti. Sanana häpeä poikkeaa sisällöltään valtaväestön käyttämästä häpeä sanasta. Romanit tarkoittavat sanalla häpeä siveellistä, pidättyvää käytöstä, johon kuuluu myös oikeanlainen pukeutuminen. Sanana häpeä käsittää myös puhtaudesta huolehtimisen, sopimattomien puheenaiheiden ja sanojen välttäminen (kaikki seksuaalisuuteen ja ruumiintoimintoihin liittyvät sanat ja aiheet) itseään vanhempien ollessa paikalla. Tällaisina sopimattomina sanoina pidetään myös välillisesti sopimattomiin aiheisiin liittyviä sanoja kuten: vatsa, WC, häät, puoliso, syntymä, pienen lapsen ikä, alusvaatteiden nimet, sekä myös sana haarukka, joka on korvattu sanalla kahveli. Häpeäminen on myös kunnioittamista, ja sanaa voidaan käyttää myös monikollisena (häpeät). Monikossa käytettynä sana häpeät, tarkoittaa käyttäytymissääntöjä, joilla osoitetaan kunnioitusta vanhempia kohtaan. Nuoret naiset ja miehet kääntyvät pois päin, peittävät kasvonsa tai poistuvat paikalta, jos tällaisista aiheista puhutaan eri-ikäisten seurassa. Tunteita ilmaistaan huolehtimalla muuten perheenjäsenistä. (Viljanen, Haggert & Blomerus 2007, 460–461.) Naisten ja miesten ei ole sopiva myöskään julkisella paikalla istua vieretysten. Vanhat pariskunnat kuitenkin voivat niin tehdä. Tällainen sääntö on samalla varatoimi, jotta naisten hameen helmat eivät koskettaisi vieressä istuvan miehen jalkaa tai vanhan ihmisten vaatteita. (Viljanen 2012, 402.)

4.3 Kotihoidon asiakas ja tukipalvelut

Kotihoidon lainsäädännön valmistelusta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Se on vastuussa myös kotihoidon palvelujen yleisestä suunnittelusta sekä ohjauksesta. Kotiin annettavilla palveluilla (kotipalvelu sekä kotisairaanhoito) tuetaan henkilön kotona selviytymistä. Kunta on vastuussa kotihoidon järjestämisestä. Kotihoidon palveluja

voidaan antaa vanhuksille, vammaisille ja sairaille. Myös henkilöt, joiden toimintakyky on alentunut muusta syystä, sekä lapsiperheet voivat saada kotipalvelua. Laadukas kotihoito perustuu kattavaan ja oikea aikaiseen palvelun tarpeen arviointiin, joka perustuu henkilön toimintakyvyn arviointiin. Toimintakyvyn arvioinnin pohjalta laaditaan palvelu- ja hoitosuunnitelmaan yhdessä palvelunkäyttäjän kanssa. Palvelu- ja hoitosuunnitelman toteutumista seurataan ja tarvittaessa arvioidaan uudestaan. (sosiaali- ja terveys ministeriön www-sivut 2016.) Iäkkäät asiakkaat ovat merkittävin osuus säännöllisesti kotihoitoa saavista asiakkaista. Vanhuspalvelulaissa kuntia veloitetaan toteuttamaan iäkkään asiakkaan pitkäaikainen hoito ja huolenpito ensisijaisesti iäkkään henkilön kotiin annettavilla palveluilla tai muunlaisilla sosiaali- ja terveydenhuollon tarjoamilla avopalveluilla (Vanhuspalvelulaki 28.12.2012/980, 14§).

Kotihoitoa voidaan täydentää (tai antaa ilman säännöllistä kotipalvelua) erilaisilla tukipalveluilla.

Tukipalveluja ovat seuraavat kuntien tarjoamat palvelut:

- ateriapalvelu
- siivous
- vaatehuolto
- kauppapalvelu
- asiointipalvelut
- sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut. (sosiaali- ja terveys ministeriön www-sivut 2016.)

Kunta voi ostaa tukipalvelut myös yksityiseltä palveluntuottajalta ja antaa palvelun tarvitsijalle palvelusetelin, jolla tämä voi ostaa palvelun palveluntuottajilta, jotka ovat kunnan hyväksymiä. Tässä tapauksessa palvelujen ostaja on oikeutettu verotuksen kotalousvähennykseen. (sosiaali- ja terveys ministeriön www-sivut 2016.)

Kotihoidon myöntämisestä päätöksen tekee kotihoidon esimies.

4.3.1 Perusturvan kotihoitopalvelut

Perusturvan vanhuspalveluiden tarjoama kotihoito on tarkoitettu turvaamaan vanhuk- sen kotona asumista, tukemalla asiakkaan toimintakykyä sekä elämänhallintaa. Koti- hoito on asiakkaan tarpeista lähtevää, oikein kohdennettua ja riittävää palvelua. Porin Perusturvan tarjoamiin kotihoidon palveluihin kuuluu: avustaminen päivittäisissä toi- minnoissa, terveyden ja toimintakyvyn tukeminen sekä edistäminen, asiantunteva ja inhimillinen hoiva ja huolenpito, sairaanhoito sekä myös saattohoito. (Porin kaupun- gin www-sivut 2016.)

Jokaiselle asiakkaalle tehtävään hoito- ja palvelusuunnitelmaan kirjataan asiakkaan voimavarat, avuntarve sekä auttamismenetelmät. Säännöllisen kotihoidon lisäksi asi- akkaan on myös mahdollista saada erilaisia tukipalveluja, kuten ateria-kauppa- pyykki, kylvetys- ja asiointi palveluita, sekä päivätoimintaa ja turvapuhelin palvelua. Palvelu on säännöllistä, jos asiakas saa palvelua vähintään kerran kahdessa viikossa. Porin Pe- rusturvan kotihoitopalveluissa työskentelee pääasiassa lähihoitajia, sairaanhoitajia, mutta myös kodinhoitajia ja avustajia. Työntekijät tekevät yhteistyötä muiden yhteis- työtahojen kanssa ja kaikki hoitoon osallistuvat yhdessä asiakkaan kanssa sitoutuvat asiakkaan toimintakykyä ylläpitävään ja edistävään toimintaan. (Porin kaupungin www-sivut 2016.) Porin Perusturvan kotihoidon asiakkaaksi tuleminen edellyttää ko- tihoidon kriteerien täyttymistä asiakkaan kohdalla.

Porin Perusturva myöntää kotihoitoa asiakkaalle:

- jonka toimintakyky on selkeästi alentunut. Asiakas tarvitsee apua päivittäisissä perustoiminnoissa, joita ovat ruokailut, peseytyminen, wc-käynnit, pukeutumi- nen ja muu perushoito sekä lääkehoidon toteutus
- joka tarvitsee sairautensa tai alentuneen toimintakykynsä vuoksi sairaanhoi- toa eikä kykene käyttämään kodin ulkopuolisia terveystalveluita
- joka on omaishoidon tuen piirissä. Omaiset tarvitsevat tekemänsä hoitotyön ja oman jaksamisensa tueksi kotihoitoa. Kotihoito voi ohjata asiakkaan vaihtoehtoisiin toimintoihin kuten päivätoimintaan tai lyhytaikaishoittoon.
- joka on ollut sairaalahoidossa ja jonka kotona selviytymisen edellytykset tode- taan rajalliseksi ja niistä on neuvoteltu (lähettävän ja vastaanottavan tahon kanssa) ennen kotiutumista

- joka on tehostetun kotisairaanhoidon ja/tai kotisairaalan asiakas/potilas, ja jonka hoito kotona järjestetään yhteistyössä kotihoidon kanssa.

(Porin kaupungin www-sivut 2016.)

Porin Perusturvan kotihoidolla on käytössä 12.9.2016 alkaen toiminnan ohjausjärjestelmä, jonka tarkoitus on lisätä asiakasturvallisuutta. Mobiili toiminnanohjausjärjestelmä selkeyttää myös ajankäyttöä. Käytännössä kotihoidon työntekijöillä on käytössään asiakaskäynneillä älypuhelimet, joissa on saatavilla työtehtäviin ja asiakkaihin liittyvät tiedot. Myös kirjauskäytäntöjen muututtua asiakkaan luona käytettävää aikaa pystytään lisäämään (Porin kaupungin www-sivut 2016.)

4.3.2 Asiakslähtöisyys ja kulttuuri

Kotiin annettavien palvelujen asiakkaat poikkeavat toisistaan niin persoonallisilta piirteiltään kuin kulttuuri taustaltaan. Kotihoidon asiakaskuntaan kuuluu myös iäkkäitä, jotka tulevat meille vieraasta kulttuurista. Suomen kansalaisuuden saaneita ulkomalaisia eniten on tullut Venäjältä, Somaliasta, Irakista ja Virosta (Tilastokeskuksen www-sivut 2016). Oman kulttuurin lisäksi jokaisella iäkkäällä asiakkaalla on myös yksilölliset voimavaransa. Kaikilla on varmasti myös asiakkaan roolissa omat odotuksensa kotihoidon palvelulta. Myöskin perinteiset etniset vähemmistöt tarvitsevat kulttuurillisten piirteiden huomioon ottamista kotihoidon suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tämän lisäksi asiakkaan tarpeista lähtevä, hyvä kotihoito vaatii työntekijältä asiakkaan yksilöllisen elämänhistoria tuntemista. (Heinola 2007, 22–25.)

Etnisiin vähemmistöihin kuuluville ikäihmisille on kuitenkin tärkeää, että heidän erityistarpeensa huomioidaan. Erityistarpeiden huomioimiseksi ja niiden tunnistamiseksi on hyvä koota tietoa etnisten ryhmien kulttuurisista piirteistä eri kulttuurista tulevan iäkkään ihmisen hyvinvoinnin ja kotona asumisen tukemiseksi. Asiakslähtöinen hyvä kotihoito vähemmistöille tulisi sisältää:

- kattavan palvelutarpeen arvioinnin
- kulttuurillisten erityispiirteiden huomioimisen ja niiden arvioinnin
- syrjimättömän asennoitumisen

- yksilökeskeisen palvelukulttuurin
- kotihoidon pitkän aikavälin suunnittelua ja tulevaisuuteen varautumista etnisten vähemmistöjen osalta. (Heinola 2007, 22– 25.)

4.3.3 Kulttuurinen kompetenssi kotihoidossa

Monikulttuurisuus on osa tämän päivän hoitotyötä ja palveluja. Hoitotyö, jossa asiakkaat ja hoitajat ovat eri kulttuureista tai etnisistä ryhmistä kutsutaan monikulttuuriseksi hoitotyöksi. Ihmisen kulttuurin erilaisuutta arvostetaan ja sen vaikutukset myös terveyskäyttäytymiseen huomioidaan monikulttuurisessa hoitotyössä. (Ikonen 2015, 197). Monikulttuurisuus ja erilaiset etniset taustat yleistyvät hurjaa vauhtia myös Suomessa ja ovat enenevässä määrin osana myös kotiin annettavia palveluja. Monikulttuurinen hoitotyö ja sen osaaminen korostuvat entisestään tulevina aikoina.

Kulttuurinen kompetenssi tarkoittaa työntekijän kulttuurista pätevyyttä. Kulttuurinen kompetenssi eli hoitajan kulttuurinen pätevyys tarkoittaa esimerkiksi taitoa toimia monikulttuurisissa toimintaympäristöissä, kuten toisesta kulttuurista olevan asiakkaan kotonan. Kulttuurinen kompetenssi nähdään tällöin kotihoidon työntekijän herkkyytenä nähdä asiakkaan kulttuurin vaikutuksia. Se voidaan nähdä myös taitona olla vuorovaikutussuhteessa vierasta kulttuurista olevan asiakkaan kanssa hyödyntämällä tässä kulttuuritietoa. Työntekijän kulttuurinen kompetenssi mahdollistaa eettisesti läpinäkyvän hoidon ja palvelun, sekä voimistaa asiakasta itseään. (Ikonen 2015, 197.)

Kun työntekijä ymmärtää asiakkaan kulttuurin vaikutuksen asiakkaan elämään ja tätä kautta myös hoitosuhteeseen, hän kykenee tarjoamaan asiakaslähtöistä ja osallistavaa palvelua iäkkäälle asiakkaalle. Kulttuuria ja erilaisuutta arvostava kohtaaminen luo pohjan hyvälle hoitosuhteelle ja laadukkaalle palvelulle.

4.3.4 Yhdenvertaisten palvelujen toteutuminen tänä päivänä?

Sekä iäkkäiden ihmisten, että toisesta kulttuurista olevien ihmisten tasa-arvoiselle ja yhdenvertaiselle palvelulle on olemassa laillinen, sekä eettinen perustus. Yhdenvertainen ja arvostava hoito on myöskin yhteiskunnallinen arvovalinta. Sen toteuttaminen

vaatii iäkkään tarpeesta lähtevät palvelut, sekä osaavan ja kaikkia ihmisiä arvostavan henkilökunnan. Työntekijän tulee pitää niin asiakasta kuin hänen omaistaankin yhdenvertaisena itsensä kanssa. Näin saadaan parhaat valmiudet hyvään hoitoon, kun toteutuu kahden osapuolen tasavertainen kohtaaminen. (Kivelä & Vaapio 2011, 204.)

Yhdenvertaiset palvelut ovat läheisesti tekemisissä oikeudenmukaisuuden käsitteen kanssa. Oikeudenmukaisuus liittyykin, sekä palvelujen oikeudenmukaiseen kohdentamiseen, että inhimillisten tarpeiden tyydyttymiseen. Oikeudenmukaisuus edellyttää, että kaikkia ihmisiä kohdellaan samalla tavalla. (Kivelä & Vaapio 2011, 19.) On hyvä kuitenkin pitää mielessä, että samasta kulttuuritaustasta olevat ihmiset eivät kuitenkaan ole samanlaisia. Yhdenvertaisuuden ei voida ajatella tarkoittavan kuitenkaan sitä, että kaikille asiakkaille tarjotaan samaa palvelua.

Terveys- ja sosiaalihuollon menojen karsiminen yhdessä lisääntyvän eriarvoisuuden kanssa voivat vaarantaa hoidon yhdenvertaisen toteutumisen (Kivelä & Vaapio 2011, 19.) Sen lisäksi, että vanhukset ovat syrjäytymisvaarassa yhä laajemmassa mittakaavassa, syrjäytymisvaarassa ovat erityisesti kotihoidon piirissä olevat erityisryhmät (Niemelä 2009, 42), kuten kulttuurivähemmistöt. Tässä kotihoidon henkilökunnan rooli on uuden edessä. Henkilökunnan tehtävä onkin puuttua iäkkään ihmisen syrjintään ja epätasa-arvoiseen kohteluun.

5 TUOTOS JA TULOS: AINEISTON ANALYYSIA

5.1 Haastattelujen anti valmiiseen tuotokseen

Haastattelin kolmea romanikulttuuria edustavaa henkilöä. Haastattelut toteutettiin joulukuussa 2015. Kaikki haastateltavat kertoivat osallistuvansa mielellään haastatteluun ja pitivät aihetta tärkeänä. Haastattelut tapahtuivat haastateltavien kotona sovittuna aikana. Haastattelu eteni ennalta laadittujen haastattelu kysymysten mukaan (liite 4) puolistrukturoidusti. Koska haastateltavien näkemys oli jokaisessa haastattelussa lähes samanlainen ja jokainen vastasi selkeästi tutkimus kysymyksiin, pidin haastateltujen määrää riittävänä antamaan vastauksia haastattelukysymyksiin. Samasta syystä pidin

haastattelun litteroinnin tasona riittävänä prepositiotason litterointia. Prepositiotason litteroinnilla tarkoitetaan sitä, että haastattelusta kirjataan ainoastaan sanoman ydinsisältö. (Kananen 2015, 161). Koska myös samat vastaukset toistuivat jokaisen haastateltavan kohdalla, voin olettaa tuloksen olevan reliabiliteetti. Lisäksi kirjallisuuslähteet ja aiheesta jo tehdyt työt tukevat näitä vastauksia.

Haastattelujen kertaaminen moneen kertaan, haastattelujen auki kirjoittaminen, uudelleen lukeminen ja sisältöön perehtyminen olivat haastattelun tärkeitä vaiheita sisältöä analysoidessani. Samankaltaisuuksien, kuten myös erilaisuuksien etsiminen ennen koavan käsitteen muodostamista kuuluivat myös osaksi analysointia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111.) Vastausten samanlaisuus antaa ainakin haastattelijalle vaikutelman siitä, että oikeat tai tärkeimmät asiat nousivat esille. Näiden vastausten perusteella pääsin tutkimustuloksiin, joita tuon esiin tässä kappaleessa.

Tutkimuksen haastattelujen pohjalta voin ensiksi todeta, että romanivanhus toivoo hoitajan tietävän kunniallisuuteen ja puhtauteen liittyviä yleisimpiä piirteitä ja normeja. Romanien ns. puhtaustavat ja häveliäisyyteen liittyvät säännöt tulevat haastatteluissa ensimmäisenä esille. Kysyttäessä mitä asioita romanivanhus haluaisi hoitajan tietävän, vastaukset liittyvät ensimmäisenä jokaisella haastateltavalla puhtauteen liittyviin asioihin.

”Puhtaustavat on sellaisia, mitkä on hyvä ainaki tietää”(V1)

”Romaneilla on puhtauteen liittyviä sääntöjä” (V2)

”Kulttuurillisesti on varmastikin hyvä tietää sen verran, että romanikulttuuriin kuuluvat häveliäisyysäännöt, jotka voivat aiheuttaa kammelluksia ja tukalia tilanteita” (V3).

Romanikulttuuriin kuuluu asioiden ja tavaroiden, jopa ihmisten kategoriointi puhtaisiin ja likaisiin. Seuraava taulukko on laitettu oppaaseen selventämään tällaista puhtauteen liittyvää luokittelua:

	Ihmisruumis	Sosiaalinen taso	Esineet	Tila	Moraali
Puhdas	Pää Suu Yläruumis	Vanhat: Nainen	tyyny Päähine Astiat	Yläkerta Ikkunat	Kunniallinen Hyveellinen Siveellinen
		Vainajat	Ruoka Pöytä Keittiöirtaimisto Hevonen Hevosen esineet	Keittiö	Korkeamoraalinen
	Kädet	Lapset		Sauna	
Epäpuhdas	Alaruumis Jalat Genitaalit Anaalialue	Nuoret: Mies Nainen Ei romaani	Kengät Housut Hame Alusvatteet Aluslakana	Lattia Kellari Alakerta WC	Häpeällinen Häväisty Kunniaton Moraaliton

Romanikulttuurin edustaja toivoo myös hoitajan tietävän yleisimmät sopivat ja sopimattomat puheenaiheet ja tilanteet. Romanikulttuurissa sopimattomia puheenaiheita tulee erityisesti välttää vanhempien ihmisten kuullen ja haastateltavista jokainen nostaaakin tämän seikan esiin.

”Eri sukupolvet eivät keskustele saman aikaisesti mistään intiimistä aihealueesta” (V3)

Koska romanivanhukselle sukulaiset ja omaiset ovat valtaväestöön verrattuna useinkin merkittävämmässä roolissa, puheen aiheet omaisten kuullen ovat hyvin oleellinen tieto kotiin menevälle hoitajalle. Haastattelussa nouseekin sille myös asiat mitä ei ole sopiva ottaa esille, mikäli asunnossa on omaisia paikalla:

”Ei mitään henkilökohtasia”(V1)

”Intiimi ja hygienia asioita ei omaisten kuullen” (V2)

Koska romanikulttuuriin kuuluu aiheita/sanoja, joista ei ole sopiva puhua, laadukasta palvelua on myös se, ettei arviokäynnillä omaisten kuullen näitä aiheita käydä läpi. Siksi opas onkin hyvä lukea, ennen romanivanhukselle tehtävää arviokäyntiä, jotta välttyään kiusallisilta tilanteilta.

Romaniasiakas myös toivoo kotihoidon työntekijän olevan tietoinen vanhimpiin kohdistuvasta kunnioituksesta sekä asemasta romanikulttuurissa. Perheen ja suvun merkitys on erittäin tärkeä asia romanikulttuurissa ja sen huomioiminen on tärkeää, myös hoitohenkilökunnan puolesta.

” Rakkaus lähimmäistä kohtaan on kantava pilari romanikulttuurille ja sen pilarin voimakkuus heijastuu juuri siihen, kuinka vanhimpia kunnioitetaan” (V3).

”Vaikea kuvailla sitä, mutta romanit ovat hyvin läheisiä omaistensa kanssa ja koko perhe on erittäin tärkeä niin vanhukselle kuin omaisille” (V3).

”Ollaan sukurakkaampia” (V1).

”Vanhukselle perheellä on suuri merkitys” (V2).

Haastattelijalle välittyikin tunne kunnioituksesta, kun he puhuivat vanhuksistaan ja perheen merkityksestä. Asiasta puhuttaessa haastateltavat puhuivat vakavaan sävyyn ja painokkaasti. Eräs haastateltava myös ihmetteli suomalaisvanhusten yksinäisyyttä ja koki erittäin surullisena asiana, jos ketä tahansa vanhus tuntee itsensä yksinäiseksi.

”Romanikulttuurissa on kunnia asia ja itsestään selvyys, että vanhukset hoidetaan” (V2).

Toisaalta myös on olemassa huoli ja pelko vanhusten hoidon toteutumisesta tulevaisuudessa perheessä, koska myös romanit ovat siirtyneet opiskelemaan ja työelämään enenevässä määrin. Tulevaisuudesta puhuttaessa eräs haastatelluista tuo esiin juuri tämän:

” Ollaan myös enemmän työ ja opiskelussa, on kiirettä eikä ehditä enää ehkä hoitamaan” (V2).

Romanihaastateltavien mukaan hoitajan on hyvä tietää, sekä kodinhoitoon, että sairaanhoitoon liittyviä asioita romanikulttuurin näkökulmasta. Romanikulttuurissa kodinhoitoon liittyy paljon sääntöjä. Romanikulttuurin edustajalle nämä ovat itsestään selvyyksiä, mutta valtaväestön edustajalle ne saattavat olla täysin vieraita. Esimerkiksi kauppa-asiointiin, pyykin pesuun ja erityisesti keittiöön liittyy erilaisia tapoja ja normeja, joista myös kotihoidossa työskentelevän hoitajan olisi hyvä olla tietoinen.

”No alus- ja päällys vaatteita ei samaan koneeseen” (V2).

”Kauppakassi esimerkiksi pöydälle, ei lattialle” (V1).

”Kun hoitaja menee romanivanhuksen kotiin, niin minun mielestä on tärkeä, että hoitaja on valmistautunut siihen, että ympärillä varmastikin omaisia, jotka tahtovat tarjota apuaan ja tahtovat olla osallisia kaikkeen mikä tätä vanhusta koskee” (V3).

”Keittiö on puhdasta, lattia likainen” (V2).

Päivittäiset toiminnot on kuvattu oppaassa niin, että työntekijä saa perustiedon kotihoidossa toimintojen ja palvelujen toteuttamiseksi ja suunnittelemiseksi romanikulttuurin huomioiden. Oppaaseen on pyritty myös tuomaan keinoja ja tapoja, joilla tilanteita voidaan hoitaa kulttuuria loukkaamatta.

Romaniasiakkaalta kotihoidon työntekijä voi myös kysellä sopivissa tilanteissa kulttuuriin liittyvistä asioista. Kaikista kulttuuriin liittyvistä asioista romanit toivovat heiltä kysyttävän, mikäli kotihoidon työntekijä ei tiedä miten toimia.

”Aina kysyy, jos epäselvää!” (V1).

” On hyvä kysyä, jos ei tiedä, ei oleteta, että tietääkään” (V2).

Vähäinen tietämys romanikulttuurista ja toisaalta valtaväestön kuulemat termit kuten ”verikosto” saattavat herättää myös vääriä käsityksiä. Esimerkiksi uutisissa romanien yhteenotoista käytetään usein juuri sanaa verikosto termin väistämisvelvollisuus sijaan, joka on romanien kesken mieluisampi nimitys. Myös romanikulttuurissa käytännöt muuttuvat ajan saatossa ja esimerkkinä väistämisvelvollisuus ei välttämättä enää tarkoita kaupungista poismuuttoa, vaan suku saattaa usein sen sijaan muuttaa saman kaupungin sisällä toiselle alueelle asumaan. Väistämisvelvollisuus voi tulla esiin tilanteissa, jossa toiselle on tehty esimerkiksi väkivaltaa. Tällöin myös väkivallan tekijän suvun on väistettävä uhrin sukua ja muutettava eri paikkaan. (Romanit- www-sivut 2016). Romanit toivovatkin, että asioista rohkeasti kysytään, vaikka nuoremmilta omaisilta kahden kesken, jos jokin asia mietityttää.

Romaniasiakas haluaa tulla kohdatuksi yksilönä ilman ennakkoluuloja. Kun haastattelussa kysytään, miten taataan asiakaslähtöinen ja laadukas palvelu ja arviointi myös romanivanhuksille, esiin tulevat vain toiveet ennakkoluulottomaan ja tasa-arvoiseen kohtaamiseen.

”kohdeltas ihmisinä, Romanit ottavat suomalaiset aina vastaan itse ihmisinä, ei ensisijaisesti suomalaisina” (V2).

Haastattelujen pohjalta nousi myös romanien kokema syrjintä esille. Jotta laadukas kotihoito ja palvelutarpeen arviointi toteutuisi jatkossa myös erilaisesta kulttuurista tulevan romanivanhuksen kohdalla, hän toivoo saavansa kulttuurin huomioivaa ja syrjimätöntä kohtelua.

”Syrjintä on ihan tätä päivää” (V1).

” Syrjintä on voimakasta” (V2).

Romanien kokema syrjintä on ollut esillä viime vuosina. Romanien kokemasta syrjinnästä tehdyn tutkimuksen mukaan romanivastaajista 68,7 prosenttia kertoi kokeneensa syrjintää viimeisen vuoden aikana (2014) jollakin elämän alueella. Luku on huomattavasti

tava myös verrattaessa muihin vähemmistöihin tehtyjen vastaavien tutkimusten tuloksiin (Vähemmistövaltuutettu 2014, 16.) Kaksi kolmesta haastattelemastani romanista kertoo myös tuoreen hiljattain tapahtuneen syrjintä kokemuksen omasta arkielämästään. Tämän tapaiset syrjintäkokemukset ovat haastateltujen mukaan yleisiä kokemuksia romanikulttuurin edustajille. Eräs nuori romaninainen kertoo kokemastaan syrjinnästä näin

” Se tunne, kun sinusta tuntuu, miten olet arvoton ja mitään sanomaton etnisen taustasi vuoksi. Miten olet vapaata riistaa halveksunnalle ja maksat aina edeltä menneen laskun. Ajatus siitä miten persoonallasi ei ole väliä, olit miten miellyttävä ihminen tahansa. Koet henkistä pahoinvointia, kun näet miten huono ihminen olet muiden mielestä, kun satut olemaan taustaltasi romani. Eikö se merkkää, että minullakin on tunteet mitä poljetaan omahyväisyydessä ja paremmuuden tunnossa, koska joku on tehnyt minua ennen jotain. Onko minun kannettava vastuu? Onko huono arpa onni elämässä evännyt minulta, lapsiltani, vanhemmiltani, sisaruksiltani, läheisiltäni ja jokaiselta romanilta kautta maailman, kautta aikojen oikeuden olla oma itsensä? Oikeuden olla samanarvoinen toisiin nähden.” (Nyman 2016.)

Syrjintä on oppaassa huomioitu erillisenä kappaleena, joka antaa tietoa syrjinnästä ja siihen puuttumisesta.

5.2 Opas

Oppaalla halutaan vaikuttaa myös hoitajan työskentelyyn niin, että hänen on helpompi mennä romanivanhuksen luo. Tavoitteena on, että hän on oppaan luettuaan saanut tietoa, joka on tarpeellista kohdatessa ja autettaessa romanivanhusta, mutta myös hänen omaisiaan. Romanivanhus kotihoidon asiakkaana-opas antaa myös lyhyen informaation romanien historiasta. Historian tunteminen romaniasiakkaan kohdalla on hoidon laatua ja ymmärrystä lisäävä asia. Monella asialla on juurensa löydettävissä historiasta. Esimerkiksi hengellisellä työllä aloitettu romanien asemaa parantava työmuoto on varmasti vaikuttanut siihen, että suurin osa romaneista on tänäkin päivänä uskonnollisia. Myös esimerkkinä hevoset ovat läpi historian olleet romaneille elintärkeitä. Romanien kiertävä elämäntyyli läpi Euroopan kulkien pääasiassa hevosvankkureilla on nostanut hevoset merkittävään asemaan. Hevoset ovat olleet tärkeitä myös liikkumisen kannalta, mutta myös elinkeinon ja vaurauden kannalta. Aiemmin Suomessa romanien

ammatit liittyivätkin useimmiten hevosiin. Hevosten merkitys on nähtävissä edelleen esimerkiksi menestymisenä ravikilpailuissa. Monet romanien omistamat ja kasvattamat ravurit ovat olleetkin Suomen huipulla raviurheilussa.

Opas parhaimmillaan lisää myös kotihoidon työntekijän ammattitaitoa ja ammatillisuutta antamalla tietoa asiakaskeskeisestä työskentelystä, kuntouttavasta työotteesta, osallisuudesta ja haavoittuvuudesta, sekä kulttuurisesta kompetenssista. Oppaassa löytyy tietoa lisäksi romanivanhuksen palvelutarpeen arvioinnista, kotihoidossa mahdollisesti esiintyvistä erityistilanteista, kuten muistisairaana kohtaamisesta, mielenterveys- ja päihdeongelmista, kuolevan asiakkaan kohtaamisesta, sekä uskonnosta ja hengellisyydestä. Näin se pyrkii lisäämään vanhusten kotihoitoon ammatillisuutta ja laadukkuutta.

5.3 Toiminnallisen opinnäytetyön eettinen pohdinta

Oppaana liitteenä oleva Romanivanhus kotihoidossa - opas on työntekijälle helppo työväline romaniasiakkaan kulttuurin huomioimiseen. Koska opas on Porin Perusturvan kotihoidon taukotiloihin luettavaksi tarkoitettu dokumentti, siitä on helppo aina hakea tietoa, mikäli romanivanhus tarvitsee palvelutarpeen arviointia tai uusi työntekijä menee kotikäynnille. Opas on myös hyvä työvälinen opiskelijan luettavaksi. Opas on myös laajuudeltaan sen pituinen, että sen lukemista voi pitää mahdollisena ja mielekkäänä työaikana.

Romanikulttuuri pitää kuitenkin paljon enemmän sisällään, kun oppaan muotoon pystyy kirjoittamaan. Siksi se ei pysty kuitenkaan vastaamaan kaikkiin kulttuurista nouseviin kysymyksiin, vaan sen onkin tarkoitus tuoda tietoa kotihoidossa yleisimmin esille nouseviin asioihin, joita olisi kulttuurin puolesta hyvä ottaa huomioon. Opas pyrkii ennen kaikkea lähtemään niistä tiedoista, joita romanit itse toivovat hoitajan tietävän tullessaan heidän kotiinsa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Romanien asema yhteiskunnallisesti ei ole heikompi vain Suomessa, vaan yleisesti koko Euroopassa. Romanien oikeudet ja syrjintä ovat viimevuosina kiinnostaneet kansainvälisesti tutkijoita enemmän ja romanikansaan on kohdistunut poliittisia linjauksia, sekä toimenpiteitä. (Conference Proceedings 2010, 4.) Romanit ovat olleet satoja vuosia osa kansaamme ja edelleen he tarvitsevat eri tahoja pitämään ääntä heidän puolestaan.

Eri kansallisuuksien määrä maassamme lisääntynyt lyhyessä ajassa, silti kulttuurin huomioiminen ei kuitenkaan välttämättä ole osa hoitoa ja palvelua sosiaali- ja terveyden huollossa. Koska romanikulttuuri kokee myös jonkinäköistä muovaantumista ja yhteiskunnan palveluihin turvaudutaan entistä helpommin, tarvitaan ammattimaailmassa myös uudenlaisen ajatusmaailman omaksumista entistä asiakaslähtöisemmäksi ja kulttuurin huomioivammaksi. Enää ei riitä ajattelu, jossa lähdetään kohtaamaan ihmistä ammatista tai palvelusta käsin. Ajatuksen pitää lähteä asiakkaan yksilöllisestä elämästä ja siihen linkittyvistä asioista ja sieltä käsin kohdata ihminen. Ihminen on nyt palveluiden keskiössä.

On myös ehdottoman tärkeää tiedostaa ja muistaa, että niin kuin valtaväestönkin edustajat, romanit ovat myös yksilöitä. Saattaa olla, että nuorempi romanisukupolvi ei enää suhtaudu niin ehdottomasti kaikkiin oppaassa esille tuleviin asioihin, mutta mitä luultavammin kuitenkin vanhat romanit pitävät kulttuurin sisältämiä sääntöjä ehdottomampina. Jokaista kotihoidon asiakasta tulee kohdata ennen kaikkea yksilönä.

Opinnäytetyönä (liite 2) kehittämishankkeen aineistonkeruun teko oli hyvin mielenkiintoinen. Aihe vei mukanaan ja uuden tiedon tuoma käsitys romanikulttuurista oli avartava. Erityisesti romanien historia oli alue, josta minulla ei aikaisempaa käsitystä ollut. Halusinkin tuoda tietoisesti romanien historiasta laajempaa tietoa myös tähän raporttiin, jotta käsitys romanikansasta ja kulttuurista olisi syvällisempi. Romanien historian tiedostaminen lisää myös mielestäni ymmärrystä kulttuuria kohtaan.

Haastattelujen toteuttaminen aineiston keruuna oli hyvin tärkeä vaihe koko prosessia ja oppaan laatimista. Haastattelut eivät olleet yksin tiedonlähteenä merkittävässä asemassa, vaan myös henkilökohtaisen kontaktin ja kohtaamisen luominen romanikulttuuria edustavien henkilöiden kanssa antoi suuremman merkityksen, kuin tieto, joka voidaan lukea kirjasta. Se, että jokainen haastatelluista romaneista kertoi lähes samat vastaukset, helpotti tietysti tutkimuskysymyksien vastaamisessa, mutta antoi myös käsityksen romanien arjesta. Jokainen haastateltu kertoi kohtaavansa päivittäin syrjintää. Siksi myös oppaassa on yhtenä alaotsikkona nostettu esiin syrjintään liittyvät asiat. Olen kiitollinen henkilöistä, jotka suostuivat haastateltaviksi ja osoittivat haastattelijan roolissa ollessani minulle avoimuutta, välittömyyttä ja luottamusta avaamalla kotinsa ja osoittamalla vieraanvaraisuutta.

Opinnäytetyön viimeistely vaihe osoittautui pitkäksi ja sille olinkin onneksi varannut aikaa. Viimeistelyvaihe toiminnallisessa opinnäytetyössä työllistääkin toisinaan enemmän siksi, että viimeisteltävänä on sekä tuotos että kehittämishankkeen raportti. (Salonen 2013, 18). Oppaan lopullisen hiomisen ja karsimisen jälkeen esittelin oppaan ensin työn tilaajalle ja varmistin työn sopivuuden julkaistavaksi Porin perusturvan kotihoidon tiimeissä. Vasta tämän jälkeen kehittämistyön tuotoksena syntynyt opas tuli luettavaksi kotihoidon työntekijöille taukotuville. Jakelu tapahtui vanhuspalveluiden esimiesten sähköpostien kautta, sekä henkilökohtaisten käyntien kautta kotihoidon taukotuvilla. Työn viimeistely vaiheessa suurena tukena oli myös opinnäytetyötä ohjaava opettaja. Olen kiitollinen myös hänen panoksestaan ja kannustuksestaan tässä vaiheessa työtä. Olen myös kiitollinen onnistuneesta hankeyhteistyöstä Porin Perusturvan vanhuspalvelujen kanssa.

Toivon, että romanivanhus kotihoidossa opas luo avoimempaa ja hyväksyvämpää ilmapiiriä työyhteisössä ja antaa rohkeutta kohtaamisiin. Toivon myös, että aiheesta kiinnostutaan hoitoalalla laajemmin. Kulttuurien huomioimisesta kertova opas voisi olla pätevä myös palveluohjauksessa, sekä neuvonnassa ja omaishoitajien kanssa työskentelevien käytössä.

LÄHTEET

Conference Proceedings. 2010. Romani mobilities in Europe: Multidisciplinary perspectives. International conference 14–14. January.2010. Refugee studies centre: University of Oxford. Viitattu 20.4.2016. http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:5561

Council conclusions on an EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020. Viitattu 18.4.2016. http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/cc3089_en.pdf

Erilaisena arjessa. Selvitys romanien syrjintä kokemuksista. Vähemmistövaltuutettu. Julkaisusarja 15:2014. Helsinki: Kopijyvä Oy. Viitattu 14.9.2016. ISBN (PDF): 978-952-491-952-4

Friman-Korpela, S. 2012. Suomen romanipolitiikan kansainväliset yhteydet. P, Pulma (toim.) Teoksessa: Suomen romanien historia. Hämeenlinna: SKS, 2112–35.

Granqvist, K. 2009. Romanikieli. J. Jäppinen (toim.): Varokaa mustalaisia - väärinymmärryksen historia. Vantaa: Hansaprint, 46–53.

Heinola, R. 2007. Erilaiset asiakkaat. R, Heinola (toim.) Asiakaslähtöinen kotihoito - Opas ikääntyneiden kotihoidon laatuun. Stakes: oppaita 70. 22–25.

Huotari, K., Pitkänen, S., Tuokkola, K., Törmä, S. 2014. Ikäihmisten moninaisuus näkyväksi. Selvitys vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokemasta syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Sisäministeriön julkaisu 14/2014. Grano Oy.

Ikonen, E-J. 2015. Kehittyvä kotihoito. Keuruu: Edita

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J.2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kivelä, M & Vaapio, S. 2011. Vanhana tänään. Helsinki: Suomen senioriliike ry.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveys palveluista 28.12.2012/980 13 §

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveys palveluista 28.12.2012/980 14 §

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista. 785/1992

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 22.9.2000/812

Lindberg, V. 2012. Suomen romanien uskonnollinen herääminen. P, Pulma (toim.) Teoksessa: Suomen romanien historia. Hämeenlinna: SKS, 143–153.

Majaniemi, P & Viljanen, A. 2008. Romanivanhusten palvelutarvekartoitus, anna kunnia vanhuksille – se on viisautta. Suomen Romaniyhdistys Ry, Kopio -Niini: Helsinki.

Ministry of Social Affairs and Health. 2014. Steering and Monitoring of the Implementation of the National Policy on Roma. Working group report. Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2014:16. Viitattu 10.4.2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3487-0>

Niemelä, A-L. 2009. Ketkä ovat syrjäytyneitä? Teoksessa Y. Egenström, A-L. Niemelä, J. Nummijoki & J. Nyman (toim.) Lupaava kotihoito - uusia toimintamalleja vanhustyöhön. Jyväskylä: PS -kustannus, 24–48.

Nordberg, C. 2010. Suomen romanit - Tutut vieraat työelämän marginaalissa? Teoksessa S. Wrede & C. Nordberg (toim.) Vieraita työssä. Helsinki: Glaudeamus / Palmenia, 245–270.

Nyman. Samanarvoisuus= UTOPIAA!!!! Muistiinpano. 28. huhtikuuta 2016. Viitattu 14.9.2016. <https://www.facebook.com/notes/nyman-lenita/samanarvoisuus-uto-piaa/1090519584355244>

Ollikainen, M. 1995. Vankkurikansan perilliset. Romanit, Euroopan unohdettu vähemmistö. Ihmisoikeusliitto ry:n julkaisusarja N: o 3. Helsinki: Yliopistopaino.

Osa romanipoliittisen ohjelman tavoitteista saavutettu. 2014. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Viitattu 28.1.2016. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/nagra-av-malen-i-det-politiska-programmet-for-romer-har-natts

Porin kaupungin www-sivut. Viitattu 9.4.2016. <https://www.pori.fi/pe-rusturva/vanhuspalvelut/kotihoito.html>.

Porin kaupungin www-sivut. Viitattu 14.9.2016. http://www.pori.fi/uutiset/2016/09/mobiilijarjestelmankayttoonottovapauttaaikaasiakkaanluonatehtavaantyyhohon_0.html#.V9lSdI9OLug

Pulma, P. 2009. Suomen romanit -500 vuoden selviytymistaistelu. J. Jäppinen (toim.) Teoksessa: Varokaa mustalaisia - väärinymmärryksen historia. Vantaa: Hansaprint, 10–34.

Romani ja terveystieteiden palvelut. 2012. Tampere: Opetushallitus, oppaat ja käsikirjat 2012:6.

Romanit.fi www-sivut. 2016. Viitattu 8.2. 2016. www.romanit.fi

Romano mission www-sivut 2016. Viitattu 8.2.2016. http://www.romanomissio.fi/?Tietoa_romaneista:Romanien_historiaa

Roth, K. 2012. Romanikerjäläiset Helsingin Manhattanilla. Teoksessa A, Markkanen, H, Puurunen ja A, Saarinen(toim.) Huomio! Romaneja tiellä. Helsinki: Like kustannus oy, 26–40.

- Rummukainen, A. 2016. Kun rakkaudenosoitus vanhempien nähden ei ole mahdollista. Yle uutiset 8.4.2016. Viitattu 10.4.2016. http://yle.fi/uutiset/kun_rakkaudenosoitus_vanhempien_nahden_ei_ole_mahdollista/8795262
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI- henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu. Puheenvuoroja 72. Tampere: Juvenes Print Oy
- Sarajärvi, A & Tuomi, J. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä: Tammi
- Sosiaali - ja terveysministeriö. 2013. Esitteitä 2013. Valtakunnallinen romaniasiain neuvottelukunta (ronk). Viitattu 8.2.2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3422-1>
- Sosiaali - ja terveysministeriö. 2013. Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seuranta. Työryhmän raportti. Raportteja ja muistioita 2013:48. Viitattu 8.2.2016. URN: ISBN:978-952-00-3464-1
- Sosiaali- ja terveys ministeriön www-sivut. Viitattu 18.4.2016. <http://stm.fi/koti-hoito-kotipalvelut>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Suomen kansalaisuuden saamiset. ISSN=1797-7142. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 14.9.2016. <http://www.stat.fi/til/kans/index.html>
- Tervonen, M. 2012. Kiertolaisia, silmätikkuja ja rajojen ylittäjiä: 1800-luvun lopulta toiseen maailmansotaan. P, Pulma (toim.) Teoksessa: Suomen romanien historia. Hämeenlinna: SKS, 84–142.
- Tervonen, M. 2012. Sodan puristuksessa. P, Pulma (toim.) Teoksessa: Suomen romanien historia. Hämeenlinna: SKS, 154–163.
- Tervonen, M. 2012. Suuri muutos. P, Pulma (toim.) Teoksessa: Suomen romanien historia. Hämeenlinna: SKS, 166–197.
- Toivanen, R. 2012. Romanit ja kulttuuri. Ihmisoikeusliiton selvitys 1/2012. Selvitys romanien osallisuudesta ja osallistumisesta kulttuuritoimintaan Suomessa. Viitattu 10.4.2016. http://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2014/05/Romanit_ja_kulttuuri_Selvitys_romanien_osallisuudesta_ja_osallistumisesta_kulttuuritoimintaan_Suomessa_IOL_2012.pdf
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan www-sivut. Viitattu 25.5.2016. www.tenk.fi
- Tähtelä, Y. 1984. Mustalaismonopoli. Loviisa: Painoyhtymä oy.
- Viljanen, A.M. 2012. Romanikulttuurin muuttuvat muodot ja pysyvät rakenteet. Teoksessa: Suomen romanien historia. Hämeenlinna: SKS, 375–418
- Viljanen, A, M, Hagert, T & Blomerus, S. 2007. Kulttuurien kohtaaminen. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim, 2007;123: 458–466. Viitattu 10.4.2016. <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo96300.pdf>

Ärting, P. 2010. Romanit terveystalveluiden käyttäjinä. AMK-opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Länsi Diak. Porin toimipiste.

LIITE 1

Porin kaupunki
Perusturva / Vanhuspalvelut

Vanhuspalveluiden johtaja

Päätöspöytäkirja
§ 9/2016

Päätöspvm
1.2.2016
Yleishallinto

Otsikko	Tutkimuslupa, Sini Lahtinen
Asian esittely ja perustelut	<p>Satakunnan ammattikorkeakoulun (vanhustyön koulutusohjelma) opiskelija Sini Lahtinen pyytää lupaa opinnäytetyölleen, jonka aiheena on romanivanhus kotihoidon asiakkaana - opas kotihoidon henkilökunnalle -.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda opas, joka on tarkoitettu kotihoidon vanhustyöntekijöille kohtaamaan romanivanhus sekä antamaan työkaluja työskennellä asiakaslähtöisesti, asiakasta osallistavasti ja kunnioittavasti asiakkaan kotona. Se antaa tietoa asiakkaan tavoista ja historiasta. Tavoitteena on olla romanivanhuksen palvelutarpeen arvioinnissa apuna oppaan lukemisen ja sen antaman informaation kautta.</p> <p>Opinnäytetyö valmistuu syksyllä 2016.</p> <p>Opinnäytetyön ohjaajina toimii Päivi-Maria Hautala, lehtori, SAMK.</p> <p>Valmis opinnäytetyö pyydetään toimittamaan vanhuspalveluiden johtaja Pirjo Rehulalle, Maantiekatu 31 D, 28120 PORI.</p>
Päätös	Myönnetään tutkimuslupa.
Allekirjoitus	 <hr/> Pirjo Rehula Vanhuspalveluiden johtaja
Tiedoksi	Sini Lahtinen
Liitteet	Oikaisuvaatimusohje

SATAKUNNAN AMMATTIKORKEAKOULU
SATAKUNTA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OP07A

1 / 2

SAMK / Sopimus opinnäytetyön tekemisestä

Opinnäytetyön tekijä: Sini Lahtinen	
Opiskelijanumero: 1401612	Aloitusryhmä: AGE14SP
Koulutusohjelma: Vanhustyön koulutusohjelma	
Opinnäytetyötä ohjaavan opettajan nimi, sähköposti, puhelinnumero ja osoite: Päivi-Maria Hautala. päivi-maria.hautala@sank.fi +358447103114. Tiilimäen kampus, Satakunnan ammattikorkeakoulu Maamiehenkatu 10 28500 Pori	
Toimeksiantaja, yhteyshenkilön nimi, sähköposti, puhelinnumero ja osoite: Rehula Pirjo, Perusturva - vanhuspalvelut Naamienkatu 31, D-tal 28100 Pori. pirjo.rehula@pori.fi 044-7014463	
Opinnäytetyön nimi: Romanivanhus kotihoidon asiakkaana - opas kotihoidon työntekijöille	
Työn etenemisaikataulu: 1.vaihe tammikuu 2016 2.vaihe helmikuu 2016 3.vaihe - työ valmistuu syyskuu 2016 Tarkempi selvitys on sopimuksen liitteenä olevassa hyväksytyssä tutkimus-/projekti suunnitelmassa.	
Tätä sopimusta koskevat erimielisyydet pyritään ratkaisemaan ensisijaisesti neuvottelemalla osapuolten kesken. Mikäli asiasta ei päästä sopimukseen, erimielisyydet ratkaistaan Satakunnan käräjäoikeudessa. Tätä sopimusta on laadittu kappaleita, yksi kullekin osapuolelle.	
Olemme lukeneet sopimusehdot (sivu 2) ja hyväksymme ne.	
Päiväys:	
Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus, nimike ja nimen selvitys: Pirjo Rehula	
Osaamisalueen johtajan allekirjoitus ja nimen selvitys: Päivi Hautala - kot	
Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus: P.-M. Hautala	
Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus: Sini Lahti	

LIITE 3

Haastattelutietojen käyttö romanivanhus kotihoidon asiakkaana- tutkimuksen/oppaan tietojen tallentamisessa

SUOSTUMUS

Tällä allekirjoituksella annan luvan Sini Lahtiselle haastattelutietojen käyttämiseen opinnäytetyötä varten ja tietojen tallentamistoiminnassa sekä tietoja voidaan käyttää avuksi oppaan laatimisessa, kuitenkin tavanomaisen yksityisyssuojan puitteissa.

Päiväys

Allekirjoitus

ROMANIVANHUS KOTIHOIDON ASIAKKAANA- OPINNÄYTETYÖN
HAASTATTELU KYSYMYKSET

1. Mitä asioita romanivanhus haluaa kotiinsa tulevan hoitajan tietävän ja ottavan huomioon?
2. Mitä hoitajan tulee tietää mennessään romanivanhuksen kotiin?
3. Mitä hoitajan tulee ottaa huomioon, jotta muuttuvan yhteiskunnan ja vanhusväestön määrän voimakkaasti lisääntyessä romanikulttuurin omaavalle vanhukselle taataan asiakaslähtöinen palvelutarpeen arviointi ja laadukas kotihoito?